

sive separatim, sive conjunctim cum aliis bonis, coheredibus vel sociis laicis existentibus.

(7. Comprehendi etiam censentur illi clerici, qui per seipsos eorumque nomine proprio, vel per alios, aut alieno nomine etiam per suos coheredes ac socios negotium exercent.

(8. Hos omnes subiecit Pontifex quoad bona sic ab eis acquisita pœnis in constitutione Pii IV quæ incip. *Decens esse*, quæ est 19 inter bullas ejusd. Pontificis. Pœnæ illæ sunt, ut bona sic acquisita sub spoliis debitis Camera Apostolicæ comprehendantur.

(9. Si qui vero exempti sunt a pœna spoliarum ex constitutionibus Pii IV, *Romanus Pontifex*, et Pauli V, *In eminenti*, illos pariter non exemptos quoad bona ex negotiatione provenientia decernit atque declarat cit. constitutio *Apostolicæ servitutis*.

(10. Negotiatio tamen impropria non est clericis interdicta, ut ex. gr. manuum suarum labore, et honesto artificio victum sibi comparare, quod et Apostolus Paulus suo exemplo docuit, et a SS. etiam monachis præstitum est. *De synodo diæc.*, lib. VII, cap. 49, § 2.

(11. Licitum est etiam clericis vendere res collectas ex propriis prædiis, sicut et

eas quas coemerunt ad familiæ suæ sustentationem, quæ, si superfuierint, vendere possunt carius quam emerint, intra limites tamen justii pretii. *Ibid.*

(12. Plura si cupis, *vide* tom. II, verb. *Clericus*, art. 3, ubi fuse de hac re tractatum est, atque sub n. 91, adducitur novissima constit. Clementis XIII merito observanda.

(13. In ditione Pontificia pro negotiis ad ecclesiasticos pertinentibus in publicis consiliis quorumcumque locorum, deputandi sunt duo ecclesiastici, unus ex clero sæculari, alter ex regulari, et ambo ex sæculari, si desint regulares, interpellandi toties quoties pertractandum est aliquid ad ipsos pertinens, ut intersint in iisdem consiliis cum suffragio consultivo duntaxat: cum facultate tamen recurrendi, si laici contrarium resolverint. Si vero neglexerint interesse, non inde invalidum erit quidquid in dictis consiliis decretum fuerit. Vocandi sunt etiam, quando redditur ratio expensarum quæ ab iisdem ecclesiasticis tolerantur, eisque communicandi in loco designato a gubernatoribus, non vero tradendi libri computorum, cum facultate pariter recurrendi ad superiores, si quid injustum in illis deprehenderit. Sic statuit Benedict. XIV, 29 Julii 1752, const. incip. *Quamvis*.

NEOPHYTI.

(1. Neophyti ad sacros ordines non sunt promovendi, nisi prius de eorum constantia in vera nostra fide constiterit. Concil. Nicænum, canon. 2 ibi: « Nam et tempore opus est ei qui catechizatur, et post baptismum probatione quamplurima. » Et in canone 3, Arabico, ab Echeliensi edito, ibi: « Quicumque recens baptizatus fuerit, cujus fidei adhuc non dignoscitur experimento certitudo, ne episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinetur. » Bened. XIV, *De*

synodo diæcesana, lib. VII, cap. 65, num. 6, ubi subjungit quod ad id dignoscendum quantum temporis requiratur, est incertum, cum nullum de hac re sit certum tempus a jure definitum, adeoque, ut volunt Covarruvias et Gibalinus, *De irregularitate*, cap. 3, q. 3, et alii, videtur id relinqui arbitrio et prudentiæ episcopi serio expendentis mores, et constantiam in fide cujusque neophyti.

NOVUS ARTICULUS DE NEOPHYTIS.

EX ALIENA MANU.

SUMMARIUM.

1. De origine et explicatione hujus vocabuli, ad n. 2. — 3. Quænam privilegia neophytorum. — 4. Quisnam collegium ecclesiasticum adolescentium neophytorum instituit. — 6. Retunditur in hoc

(1. Nihil habet *Ferrariana Bibliotheca* in articulo NEOPHYTI, præter duo, eaque sane non magni momenti, ab opere *De synodo diæcesana* Benedicti XIV excerpta, etsi multa ad neophytos spectantia, notatu dignissima occurrant, quæ suum pluteum in hac refertissima Bibliotheca occupare merentur. Quapropter integrum articulum adlaborare statui, in quo nonnulla haud contemnenda indigitare pergam.

(2. *Neophytus* a duplici Græca dictione νέος et φυτόν, nova planta, idem est ac recens consitus, sumitur pro eo qui nuper ecclesiasticum statum amplexus est, vel religionem est ingressus. Communius tamen per

quorundam protestantium scriptorum audacia. — 6. De matrimonio neophytorum ad fidem conversorum non pauca adducuntur, ad num. 36. — 37. Alia quoque ad rem remissive.

neophytum intelligitur ille qui recens ab infidelitatis statu egressus, sacris baptismatis undis est regeneratus.

Isti sunt novellæ plantationes in domo Domini, quas semper maximi fecit Ecclesia, nunc vero, pro dolor! illi qui olim vocabantur (ut verbis utar auctoris sermonis, olim inter Augustinianos 157, *De tempore*, nunc 172 in *Appendice*) « novella germina, sanctitas regenerata ex aqua et Spiritu, geminum piium, examen novellum, flos nostri honoris, et fructus laboris, gaudium et corona mea, » adeo sunt vulgo despecti et abjecti, ut fortasse inter maximas reputetur injurias neophytum quemquam vocitare,

riique, qui Dei gratia illuminati, superstitione relicta, Christianæ religioni nomen dedere, Dei donum occultare cogantur.»

(3. Privilegia neophytis concessa a Paulo III et a Clem. XI confirmata, *vide* sub verb. *HEBRÆUS*, tom. III, pag. 312.

Hæc porro, cæteraque omnia privilegia in favorem neophytorum alias a Sancta Sede emanata, sanctissimus Dominus noster Clemens Papa XIII probe sciens infidelium conversionem inter Apostolatus instituta primum obtinere locum, novissime confirmavit suo chirographo ad eminentissimum dominum cardinalem Nigronum proauditorem dato die 26 Oct. 1766, in quo, inter multa, hæc statuit: « I. Quod in futurum, ac perpetuis futuris temporibus neophytorum judex, eorumque receptoriæ domus, Ecclesiæ, et universitatis, ac locorum priorum annexorum in causis civilibus passivis motis et movendis, sit illustrissimus et reverendissimus D. Almæ Urbis pro tempore vices gerens. III. Quod neophyti a quibuscunque censibus taxisque ab artium statutis præscriptis sint exempti, earumque artium ac universitatum onera atque munera subire minime teneantur, eisque solitæ litteræ patentes gratis concedantur. V. Quod sint immunes a taxis et licentiis tribunalis viarum cum illa amplitudine, et respectiva limitatione exemptionis, quæ fuit jam declarata in decretis congregationis particularis deputatæ a san. mem. Clemente Papa XI. VII. Quod dictum est pro neophytis, intelligatur constitutum etiam pro neophytorum filiis primi gradus, et pro maritis neophytorum, filiarumque primi gradus neophytorum. »

(4. Collegium ecclesiasticum adolescentium neophytorum instituit Greg. XIII. Causam erectionis hujus collegii explicat S. Pont. in bulla incip. *Vices ejus*, quæ ejus est 73. tom. IV, p. III *Bullarii*, pag. 346, his verbis: « Ut non modo hæreticorum, sed eorum etiam qui in infidelitatis tenebris ambulantes misere pereunt, præsertim Judæorum conversionem, veramque salutem exoptare, ac totis viribus quærere non cessemus.

« Proinde fidei Christianæ propagationi, et incremento hujusmodi, quantum possumus, incumbentes, atque tam saluti et eruditioni eorum puerorum et adolescentium, qui ex Judæorum, Turcarum et Maurorum, similibusque Mahumedanorum genere nuper ad Christi fidem conversi sunt... providere volentes, UT EX EIS PRODEANT OPERARIJ AD OPUS EVANGELII IDONEI, QUI IN IPSA URBE CÆTERISQUE ITALIÆ LOCIS, ATQUE ADEO IN OMNIBUS TERRARUM ORBIS PARTIBUS, IN QUIBUS JUDEI ET INFIDELES DEGUNT, CHRISTIANÆ FIDEI MYSTERIA, ETIAM PROPRIA ILLORUM LINGUA, SIVE HEBRÆA, SIVE ARABICA EXPLICARE, DOCERE ET PREDICARE POSSINT, ET VALEANT, nihil opportunius esse censuimus, quam proprium collegium ad eosdem instituendos erigere. »

Concedit deinde privilegia amplissima ad iustar studii generalis Almæ Urbis.

(5. Hinc audacia retunditur duorum protestantium scriptorum, scilicet Jo. Christophori Wagenseilii, et Jacobi Basnagii, viro- rum cæteroquin doctorum, qui, Ecclesiæ Romanæ impetendæ pruritu nunquam non excitati, Apostolicam Sedem calumniantur, ac si Judæorum conversionem omnino posthaberet. Primus in præfatione ad opus cui titulus *Tela ignea Satana*; Altorffii, 1681, pag. 89, hæc contumeliose eructat: « Videram Romæ illas magnificas augustasque aedes, quibus collegium Propagandæ Fidei nomen, unde tanquam ex alveari quocunque terrarum provolant.... pag. 91. An non per omne Turcicum imperium, per Persiam, totamque Africam dispersi agunt infiniti Judæi informationis indigi? Sed horum quoque in gratiam quemquam missionariorum iter aliquando ingressum esse, nunquam fando accepimus.... Certum tamen est nihil frigidius et negligentius Romanum clerum tractare, quam Judæorum conversionis negotium. » Alter vero *Histoire des Juifs, all' Haje*, 1716, tom. IX, par. II, vol. XIV, p. 546, non minus audacter Romanam Sedem impetit:

« Quoique saint Pierre ait été l'apôtre des Juifs, et que ses successeurs, marchant sur les traces de cet apôtre, dussent donner tous leurs soins à la conversion de ce peuple, ils ne laissent pas de le négliger beaucoup. » Hæc illi non minus impudenter quam falso.

(6. Faxit Deus ut ecclesiasticum neophytorum collegium e pulvere reviviscens juxta Pontificis institutoris mentem, fructus uberes in Judæorum Mahumedanorumque gente producat, ut os iniqua loquentium obstruatur.

(7. Neophytis ad fidem conversis Venetiis in loco pio catechumenorum permittitur matrimonium contrahere cum fidei, absque interpellatione prioris conjugis in infidelitate relicti, arbitrio nuntii Apostolici Venetiis existentis. Benedictus XIV, constit. 117 incipit. *In suprema*, tom. I *Bullarii* sui, p. 483 dummodo præfato. (8. Nuntio summarie et extrajudicialiter constet, conjugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum, intra tempus in monitione præfixum suam voluntatem significare neglexisse. Libellum repudii non licet Judæis ad fidem conversis dare uxoribus in judaismo remanentibus. Bened. XIV, in constit. incip. *Apostolici* 38, t. II, *Bullar.*, p. 330.

Neophytus, si repudii libellum rabbinicis superstitionibus inveniatur dedisse uxori nolenti se convertere, in eum, tanquam *Judaizantem*, animadvertendum esse statuitur: *Ibidem*, p. 331.

Si autem id fecerit coram notario et testibus Christianis, minori pœna plectendus erit. *Ibidem*.

(9. Contingit sæpenumero ut ex conjugibus infidelibus, vir catholicam fidem amplectatur, uxore in sua infidelitate remanente. Disputatum non minus frequenter fuit an uxori volenti in sua perseverare infidelitate, cogendus sit vir ad dotis mu-

nerumque nuptialium restitutionem. Nulla hucusque prodiit, quod sciam, aliqua authentica hujusce controversiæ definitio. Quamobrem non abs re fore confido, si hic eam breviter ventilandam aggrediar, ut morem geram viro mihi necessitudine conjunctissimo, qui eandem profunde examinavit, mihi que disquisitiones suas benigne suppeditavit.

(10. Primus qui in præjudicium viri conversi quæstionem determinavit, seu potius dubitare cepit circa contrariam sententiam, videtur fuisse Baldus junior in suo opere *De dote*, dissert. 21, num. 47: « Sed vidi, inquit, alias dubitatum, si infidelis, puta Judæus uxoratus conversus est ad fidem, uxore remanente in Judaismo... debet re habere dotem suam. »

(11. Eum secutus est Everhardus junior, tom. I, cons. 36, num. 3, ubi relata Baldi opinione, concludit: « Quam sententiam probō. » Alios fortasse, qui eidem opinioni subscriperint, recensere non erit difficile. At cum non quæramus quid hic aut ille senserit, siquidem summo juri ad hæerere, quantum fieri potest, intendimus, hinc supervacaneum esse arbitror in aliis auctoribus perquirendis tempus insumere.

(12. Oppositam nunc sententiam perscrutandam assumo, de cujus certitudine dubitari non posse existimo. Dico itaque, si casus contingat, virum infidelem Christianam religionem amplecti, et uxorem in sua infidelitate persistere, nullatenus posse primum obligari ad dotis munerumque dotialium restitutionem. Quam quidem assertionem ita probō.

(13. Ex jure canonico firmum statutumque manet sequens principium, scilicet exposito in casu infidelem uxorem censi repudiare maritum. C. *Si Infidelis*, 28, q. 2: « Si infidelis (inquit) discedit odio Christianæ religionis, discedat. Non est enim frater aut soror (fidelis) subjectus servituti. Non est enim dimissio peccatum propter Deum, si alii se copulaverit. Contumelia quippe Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquatur. Infidelis autem discedens, et in Deum peccat, et in matrimonium, nec est ei fides servanda conjugii, qui propterea discedit, ne audiret Christum Deum esse Christianorum conjugiorum. » Vides ergo ex hoc canone, uxorem infidelem illam esse quæ discedit, et virum fidelem ab ea dimissum.

(14. Totidem fere habet S. Ambros. tom. III, edit. Paris., 1603, col. 366, a quo videtur canon. præfatus desumptus, etsi a Gratiano Gregorio tribuatur. (15. Et ne quis putet canonem hujusmodi nulla pollere auctoritate, utpote qui a Gratiano duntaxat referatur, sciat ipse velim eundem approbatum fuisse ab Innoc. III, c. *Quanto*, De divortis, ubi episcopo Ferrariensi ita scribit: « Si enim alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquatur, ad secundam, si voluerit, vota transibit: et in hoc casu

intelligimus quod ait Apostolus: *Si infidelis discedit, discedat...* et canonem etiam, in quo dicitur: Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquatur. »

(16. Unde merito notat Van-Espen, tom. III, part. v, *Comment. ad part. II Gratiani*, pag. 306. « Sententiam Gratiani secuti sunt uno consensu theologi et canonistæ: quin et ipsi Romani Pontifices eam in omnibus adoptarunt, uti videre est in decretalibus Clem. III et Cælest. III... similiter et Innocent. III sententiam Gratiani quoad utrumque distinctionis membrum adoptavit in cap. 7, *Extra*, De divortis. »

(17. Hinc patet Romanæ Ecclesiæ sententiam esse, infidelem uxorem nolentem converti, aut marito cohabitare sine Creatoris contumelia, censi eum repudiare. Tota ratio innititur in illo Apostoli verbo, *I ad Cor. vii, 15, discedit*, ex quo concluditur matrimonii vinculum solutum iri; verum respective solum ad fidelem qui ab uxore infideli dimittitur.

(18. Quare S. Thom., in 4, dist. 37, q. 2, art. 5, ad 3, eam perpetuo cælibatui servando adstringi merito docet, « unde in pœnæ uxoris infidelis, ei indicitur, quod non possit cum alio contrahere magis quam ex virtute matrimonii præcedentis. » Quam sententiam secuti sunt S. Bonav. in 4, dist. 37, art. 2, q. 2; Turrecremata in c. *Simili modo*, 28, q. 2, ad 3 argum.; Basil. Pont., *De matrim.*, lib. vii, c. 48, n. 26.

(19. Jam vero, cum ex dictis clare aperteque constet, uxorem infidelem in nostro casu repudiare fidelem maritum, de qua re nemo ambigere potest, quærendum est utrum mulier illa jus habeat ad dotem atque ad nuptialia munera repetenda. Quod si hujusmodi jus, nedum ei denegetur, quinimo ad dotis munerumque nuptialium amissionem legibus damnetur, omnino certum atque exploratum erit sæpe a nobis laudatam infidelem uxorem maritum conversum adstringere nequaquam posse ad dotis ac donationum restitutionem. Quod autem tali pœnæ uxor virum suum repudians legibus subjiciatur, nemo, nisi sit in jurisprudentia prorsus novus, ignorat.

(20. In Codice Theodosiano, edit. Gottofr., Lipsiæ 1736, lib. m, tit. 16, l. ii, *De repudiis*, pag. 355, aperte statuitur: « Mulier quæ, repudii a se dati oblatione, discesserit, si nullas prebaverit divortii sui causas, ABOLITIS DONATIONIBUS quas sponsa pœreperat, etiam dote privetur. » Paria leguntur l. 8, § 4, Cod. Justin., *De repudiis*, tit. 17: « Mulier si, contempta lege, repudium intendum esse tentaverit, suam dotem et ante nuptias donationem amittat. » Vide et in Authent. collat. 4, cap. 15.

(21. Neque ullum futurum fore arbitror, qui ita desipiat, ut hasce leges antiquatas esse affirmet. « Inepta est (inquit) clar. Gottofr., *Comm. in Cod. Theod.*, lib. iii, *De repud.*, p. 314) eorum sententia, qui hanc legem una cum superiore abrogatam tradunt novella Theodosii 17, *De repudiis*: est enim ea novella non de pœnis injusti repudii, ut hæc

lex, verum contra de pœnis conjugum qui divortio causam dederit. »

(22. Consonant dispositionibus Romani juris ipsa Judæorum jura, in *Misna*, seu *Jure civili-canonico* Hebræorum, edit. Guilielmi Surenhusii, Amstelodami, an. 1700, part. iii, p. 74, ubi in Tractatu *Chotuboth*, hoc est *De dotibus et litteris matrimonialibus*, cap. 5, num. 7, sequens exstat statutum: « Si quæ rebellaverit contra maritum suum, ei diminuunt dotem suam matrimonialem, septem denarios qualibet septimana.... Quousque diminuet? usque ad quantitatem dotis matrimonialis. »

(23. Est igitur Romanis Judæorumque legibus cautum, ut quotiescunque mulier absque legitima causa a viro suo discedit, repudium ei offerendo, dotem cæteraque dotialia munera amittat. Quo posito, ea quæ hucusque dicta sunt, sequenti ratiocinio colligo. Jure canonico decernitur ut, si quæ mulier infidelis, viro ad fidem converso, in sua infidelitate persistat, aut ei conjungi nolit sine Creatoris contumelia, censeatur ei repudium impertiri, et quidem injuste; quare enim vir duntaxat a matrimonii vinculo liberatur. At vero jure civili non ab simili modo cavetur, ut uxor, repudium marito suo injuste mittens, dotem et ante nuptias donationem amittat. Ergo præfata mulier infidelis renuens fidem amplecti, et marito cohabitare sine Creatoris contumelia, tum dotem, tum munera nuptialia amittit.

(24. Duo huic doctrinæ opponi possent. Primum, cui Baldi et Everhardi conclusio innitur, ex eo petitur, quod Judæi ad fidem amplectendam nequaquam sint cogendi. Ita Baldus loco citato: « Quia propter hoc quod non velit converti, non debet perdere dotem, quia nullus cogitur accipere fidem. » Cujus vestigia secutus Everhardus, et ipse laudato loco eandem affectus sententiæ rationem his verbis: « Præsupposito quod Judæus nullo modo ad Christi fidem... cogi, aut compelli potest... nec metu amissionis bonorum, vel dotis, ad fidem sunt cogendi... ut bene facit text., in cap. *Qui sincera* 3, dist. 45, ubi divus Gregorius rescribit « Judæos « non molestis, aut vexationibus ullis, sed « mansuetudine ac blandimentis ad fidem « Christianam permovendos esse. »

(25. At fallitur uterque. Quis unquam somniavit infidelem uxorem dotis amissione cogendam esse ad fidem amplectendam, quasi dotis amissio eo tenderet, ut compelleretur judaismum ejurare; non vero justa esset pœna a legibus inflicta ob denegatam viro cohabitationem? Duo namque illa in femina sunt spectanda, ideoque nunquam confundenda: perseverantia scilicet in sua infidelitate, et negatio cohabitationis facta viro suo sine Creatoris contumelia; primum crimen Dei vindicis Tribunalis puniendum relinquatur; alterum vero, quod verum repudium a jure canonico reputatur, dotis aliorumque munerum amissione civilibus legibus plectitur.

(26. Porro S. Gregorii textus tantum abest ut adversantium opinioni quidquam

momenti superaddat, quin potius eam recta confodit. Sane S. Pontifex, tum in epistola ad Petrum episcopum Terracinensem quæ est 35, lib. i *Regesti*, tom. XI edit. Benedict., col. 524, tum in altera ad Cyprianum diaconum rectorem patrimonii Siciliæ data, quæ est 8, l. c., col. 733, aperte dicit non esse Judæos ad fidem perducendos minis et terroribus, sed alliciendos esse « mansuetudine, benignitate, admonendo, suadendo, » et etiam temporalium beneficiorum oblectamento. At addit non esse a fide repellendos « minis et terroribus. »

(27. Quæro nunc in quanam sententia sanctissimi Pontificis statutum plenum suum sortiatur effectum? Siquidem, si contrariæ doctrinæ standum sit, nedum Judæus ad fidem catholicam ejurandam non allicitur mansuetudine, benignitate, atque temporalium beneficiorum oblectamento; verum etiam ab ejuranda sua perfidia depellitur. Quis enim nesciat quam facile sit virum infidelem, ac præsertim Judæum, cujus in mente vix evangelici luminis splendor infidelitatis tenebras repellere cœpit, a fide amplectenda deterreri, si animadvertat fructum conversionis suæ esse restitutionem dotis cæterorumque munerum? Adde usum obtinere apud Judæos hodiernos, ut via repudiis a lege permissis præcludatur, dotes præter modum augeri, ultra rei veritatem. Quin et ipsa mulier, quæ fortassis ex metu amittendæ dotis ad fidem alliceretur, si certa sit, ex viri conversione futurum fore ut dos ei restituatur, in infidelitate magis magisque confirmabitur.

(28. Ad rem afferre juvat verba Julii Morosini neophyti doctrina et pietate insignis in opere, cui titulus: *Via della fede*, Romæ, typis S. congregationis de Propaganda Fide, edito ann. 1684, ubi quæstione hac exagitata tom. II, pag. 1011, tandem pag. 1018; concludit: « Confido pure, che la Santa Sede Apostolica, nè qualsivoglia altro tribunale vedendo scoperti gl'inganni de' nostri avversarj, e i pregiudizj alla santissima religione, che professiamo, permetterà, che la Sinagoga si vanti de' suoi artifizj, e ponga impedimenti efficaci alla conversione degli Ebrei, molti dei quali per quella pretensione de' capi loro (su i donativi nuzziali) temendo di perder i beni temporali, s'astengono di lasciar l'Ebraismo. »

(29. Prima difficultate soluta, ad secundam convellendam jam propero. Ea autem desumi ex eo potest, quod supremæ Inquisitionis tribunal facile sese præbeat in concedendis dispensationibus, ut vir conversus ad secundas transeat nuptias absque interpellatione conjugis in infidelitate permanentis, num viro suo copulari velit absque Creatoris contumelia. (30. Quod quidem argumentum ex eo incrementum sumit, quod auctoritate roboretur celebris Ritualis sacramentorum a cardinali Sanctorio jussu Gregorii XIII evulgati, cujus sæpe meminit Benedict. XIV in opere *De synodo diœcesana*, alias typis Vaticanis impressi, ubi titulo, *De recipiendis et instruendis catechumens*,

pag. 127, hæc leguntur: « Uxor conversi, si post omnem adhibitam diligentiam ad fidem venire noluerit, sed obdurata in infidelitate permanserit, dimittatur ... Neque cum ea cohabitetur, propter periculum subversionis fidei, et blasphemiae, et contumelie in Creatorem; nisi propter spem, et certa indicia futuræ conversionis uxoris, et prælatus sincera mariti fide, et stabilitate confisus, id ei ad tempus judicaverit permittendum. » Hinc si sancti Officii tribunal dispensat, ne uxor interpelletur; si de facili non est permittenda cohabitatio virum conversum inter et uxorem infidelem; ut quid pœna plectenda est uxor in dotis amissione, quæ neque interpellatur; vel si interpellatur, et si promittat se vivere velle absque Creatoris contumelia, non de facili ei cohabitatio cum viro suo conceditur?

(31. Enimvero tota hæc difficultas, ut plausibilis videatur, oculi ietu evanescit. Atque in primis, dum ego in ea sum sententia, ut sæpe præfata uxor omne jus ad dotis munerumque nuptialium repetitionem amittat, eam suppono jure interpellatam fuisse super cohabitatione, atque eam hanc denegasse, vel si in eam inclinaverit sarta tecta, haud servaretur debita in Creatorem reverentia; tunc enim ipsa est in culpa; ipsa divertit a marito innoxio; ac proinde ipsa de sua pertinacia debitas pœnas per dotis amissionem luere debet. Quod si sine ulla ejus noxa vir eam relinqueret, tunc quæstio pristinum suum mutat aspectum, atque alia evadit. Restat igitur inquirendum utrum dispensatio frequens a S. Officio impertita, aut difficultas in concedenda cohabitandi licentia innocuam reddat uxorem. Si res ita se habeat, status quæstionis nostræ iterum mutatur. Quod si ipsa semper culpabilis perseveret, a justa animadversione a legibus inflicta liberari nequitiam poterit.

(32. Quænam porro causa est cur dispensationes hujusmodi facili negotio conceduntur; et e contra cohabitatio ex se licita, et debita aliquando interdicitur? Haud multum insudandum nobis est ut eam assequamur. Etsi enim, si theoretice res spectetur, nullatenus repugnet ut alter conjugum falsæ ad dictus sit religioni, altero inter Christianos coadunato, attamen in praxi res semper periculi plena visa est, ut Christianus vir cum femina infideli, ac præsertim Judæa cohabitetur. Promittet fortasse illa se quidquam nunquam molituram fore, quod in Creatoris contumeliam vergere possit. At nunquid stabit promissis? Quis cautam fidejussionem exhibebit? Si de hæreticis Apostolus dicit II ad Timoth. II, 17: *Et sermo eorum ut cancer serpit*; quid dicendum erit de femina erga maritum tenellæ adhuc fidei, veluti modo genitum infantem? Nonne universam dabit operam blanditiis, precibus, lacrymis, ut in animæ perniciem, Deique contumeliam, fidem, quam amplexus est, ejuret, et ad pristinum vomitum revertatur? Hæc quotidie vidimus, et utinam non videamus, etiam tunc, cum uxor maritum in sua conversione comitatur!

(33. Demus autem et in praxi, uxorem Judæam viro converso copulari posse, si merum Judæismum profiteatur, legem scilicet Mosaicam. At si præter legem Moysis, rabbinismum sequatur, talmudistarum instituta veneretur, qui fieri potest, ut ei cum viro cohabitare indulgeamus? Nemo in talmudistarum theologia, nisi sit jejunus, ignorat sanguinariam, virulentam atque detestandam legem, qua tenetur unusquisque Judæus interimere quemcumque, qui Judæicæ superstitioni valedicens, Jesu Christo vero Deo nomen dederit. Huic legi præcipue uxor astringitur. Et ne quis me sycophantam arbitretur, nefarias eorum decisiones, prout in eorum libris jacent, hic accipiat: Talmud, tractatu *Avodâ Zarâ*, fol. 26, lin. ult., hæc habet: « Gentiles, pastores animalium minorum, non sunt extrahendi de puteo (si in illum inciderint) nec præcipitandi; at hæretici, et calumniatores, et amescimadim (id est apostatæ, seu neophyti) sunt præcipitandi, et non extrahendi. » Hinc Maimonides, c. 4, num. 10. Halachoth Rozeach, hujusmodi præceptum inhumanum tradit: « Præceptum est occidere Israelitas illos qui legem abnegant et prophetiam. Si est in manu ejus vis ad occidendum eos in gladio, publice occidet, alias veniat super eos prætextibus, donec occisionis eorum causam quæsierit, » etc. Vis plura? Eia alter rabbinus non minus Maimonide celebris. Is est Isaac Abravanel c. 5, libri *De capite fidei*, p. 22 versionis cl. Vorstii, edit. Amst., 1638.

« Vide, inquit, verba Rab, quæ scribit sub finem articulorum his verbis, etc. Qui non credit cuilibet istorum articulorum, prout æquum est, et jam exclusus est a communione Israelis, atque negat radicem (hoc est fidei fundamentum), et vocatur hæreticus, atque Epicureus, atque excisor plantarum (id est Judæismi abnegator), ac tenetur homo hujusmodi odio prosequi, ac abominari, atque perdere istum. » El juxta hoc dicitur *Psal. cxxxix, 21. Nonne osores tuos odi, Domine?* Et ne mulierculæ ipsæ mandatum hoc satanicum ignorarent, anno 1654 seu potius ann. 1672 editus est Venetiis libellus inscriptus: *Sepher Emeth Veemunah* a R. Isaac Aruvus, Hebraice atque Italice editus, in quo eadem venefica doctrina, idemque homicidiale præceptum neophytos interimendi clare enucleateque firmatur. Ita enim habet p. 127. post relata Abravanelis verba: « È precetto di odiarlo, e di perderlo, e su lui fù detto già: *Quei che odiano te, o Signore, odierò.* » Hebraice testimonia darem, si id necessitas exposceret.

(35. Præmissa hujusmodi lege nunquam satis horrenda, quis non laudet œconomiam hodiernæ disciplinæ, qua facilis redditur dispensationis assecutio circa mentem uxoris, an convivere velit cum marito sine Creatoris contumelia? Quis non extollat monitum illud a prudentia dictatum, ne faciles se exhibeant prælati in concedenda cohabitatione viri cum uxore infideli? Unum forte medium superesset: cogere videlicet mu-

liem ad ejurandam legem rabbinicam, ei interdicens quamvis cum Judæis cæteris communicationem, accessum ad Synagogas, et quemcumque actum, qui inter legis Mosaicæ limites non contineatur. Verum cum huic durissimæ conditioni impossibile sit ut hodiernus Judæus subscribat, hinc optima est consuetudo dispensandi super interpellatione.

(36. Concludo igitur, et dispensationem, et difficultatem assensus ad cohabitandum, nihil ob stare justæ pœnæ a legibus impositæ mulieri, quæ virum suum relinquit. Hujusce enim tum dispensationis, tum difficultatis causa est ipsa uxor, quæ præsumitur nunquam cohabitatura sine Creatoris contumelia. Hæc præsumptio fundatur in facto et in jure. Factum ex praxi constat; jus ex ipsa Judæorum doctrina. Hinc certo certius est uxorem infidelem, si converti renuat post conversionem mariti, omne jus amittere ad dotis et ante nuptias donationum repetitionem.

(37. Cæterum, si quæ contra hanc conclusionem exstet definitio, omnia pro non dictis haberi volo.

Addenda et notanda ex Benedicto XIV ad n. 7. h. art.

In edit. Casin.

Iis quæ sub verb. MATRIMONIUM art. 5 post n. 114 addita per nos fuerunt, duce ac magistro Benedicto XIV circa matrimonia in infidelitate contracta, ab iis qui postea ad Christianam religionem convertuntur, non alienum putamus sequentia subnectere desumpta ex prælaud. Summo Pontifice *De synodo diœces.*, in hæc sane verba:

« Matrimonii inter infideles contracti vinculum solvitur, ubi alter ex conjugibus ad Christi fidem convertitur, alter vero requisitus, ut vel eandem fidem amplectatur, vel tori societatem sine contumelia Creatoris servare consentiat, utramque conditionem obfirmate recusat. » De hac materia actum a nobis est superiore lib. VI, cap. 4, n. 3. Nec omittendum hic esse ducimus id quod, die 23 Januarii 1603, responsum fuit episcopo hac ipsa de re sciscitanti; sicuti videri potest lib. X *Decret.*, pag. 55: « Sacra Congregatio censuit ita respondendum, « minime posse prædictos ad veram fidem « conversos accipere alias fideles uxores, « nisi prius constiterit utrum primæ voluerint cum eis permanere, vel non. Quod si « noluerint cohabitare, vel si voluerint, « non tamen absque contumelia Creatoris, « vel ut conversos ad mortale peccatum « pertrahant, tunc posse eos alias fideles « accipere uxores. Si cohabitare absque « Creatoris contumelia velint et absque « eo quod conversos ad mortale peccatum « pertrahant, quamvis veram agnoscere « fidem noluerint, non posse conversos « alias fideles accipere uxores. Non sufficere « ea quæ proponuntur, nempe loci distantiam, difficultatem ac præsumptionem, « cum constare debeat de voluntate ipsarum uxorum infidelium ». Neque alii

hac in re addendum remanet, nisi quod superiori ecclesiastico onus incumbit adhibendi vigilem curam, ne infideli conjugum in societatem tori consentiente, id mali sequatur, ut neophytus ad vomitum redeat, et in pristinas infidelitatis tenebras prolabitur. Cohabitatio cum infideli conjugum, etiam remota Creatoris contumelia, videtur vetita a concilio Toletano IV in can. *Judæi qui Christianas*, 28, quæst. 1. Eadem tamen expresse permittitur cap. *Quanto*, et cap. *Gaudemus*. De divortiis, quæ multo tempore post Toletanum canonem edita fuisse constat. Non desunt tamen theologi clari nominis, qui, gravi spectato periculo, cui ex societate cum infideli conjux fidelis exponitur, etiamsi ille sine Creatoris contumelia se cohabitaturum polliceatur, adhuc tamen societatem hujusmodi illicitam esse contendunt. Videri hæc de re possunt Pontius, *De matrim.*, lib. VII, cap. 48, n. 8 et seq., a Breno, in *Manual. missionariorum orient.*, tom. II, lib. III, cap. 5, quæst. 1, n. 16. At satis recte sentire videtur Cabassutius, qui, in *Theor. et prax. jur. canon.*, lib. III, cap. 23, n. 10 et 11 hujus dubii resolutionem pendere affirmat a casuum circumstantiis et moribus regionum (Deinde hoc pacto prosequitur):

« In relationibus episcoporum atque missionariorum, sequentes duo casus sæpe « reperti sunt occasionem præbuisse, ut « postulata proponerentur congregationi « de Propaganda Fide, et ab hac deinde, « ut moris est, ad congregationem Concilii, « vel ad alteram universalis Inquisitionis « transmitterentur. Primus videlicet de infideli aliquo ad Christi fidem converso, « qui propriæ sectæ errorem sequendo, « plures duxit, et habet adhuc uxores; « cumque ignoretur an prima ex istis Christianam religionem amplecti velit, secunda « vero aut tertia ad id promptam se exhibeat, « dubitatur an permitti possit marito, ut, « priore illa relicta, posteriori, de cujus « animo ad conversionem parato satis constat, deinceps adhæreat, etiamsi prima « duntaxat justa uxor ex omnibus censeri « debeat, uti docet sanctus Thomas in 4, « *Sentent.*, dist. 39, quæst. unic., art. 3 ad 4, quem passim sequuntur alii theologi, « sicuti videre est apud Sanchez, *De matrim.*, lib. II, disput. 73, n. 4 et 5. Alter casus « est, cum aliqui, qui in statu infidelitatis « matrimonio juncti erant, Christianam religionem amplexi, Christianum conjugem accipere cupiunt, sed penitus ignorant ubinam gentium sit primus conjux, et utrum adhuc sit inter vivos, cum in caputivitatem inciderit a multo tempore, et in longinquas remotasque regiones abductus fuerit. His itaque eventibus casibus, incerti quid consilii caperent, quamque agendi rationem et regulam sequerentur, tum ordinarii præsules, tum missionarii prædictæ congregationis et Sedis Apostolicæ sententiam exquisierunt. « Duo summi Pontifices, S. Pius V et Gregorius XIII, opportunas hoc in genere agendi regulas statuere non omiserunt,